

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАСІВ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

С.О. Черкасова, к.е.н., доцент

А.І. Тарнавський, студент

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

В сучасних умовах господарювання контроль як функція управління має вирішальний вплив на фінансову, господарську та комерційну політику підприємств, зокрема виробничих, на процес отримання економічних вигід від їх діяльності, формулювання стратегічних інтересів розвитку та підвищення ефективності використання ресурсів. Побудова ефективної системи внутрішнього контролю ефективності використання ресурсів промислового підприємства, зокрема виробничих запасів, залежить від ефективної організації системи бухгалтерського обліку, оскільки саме система бухгалтерського обліку є основою усього інформаційного забезпечення системи управління його діяльності.

Центральне місце у складі обліково-аналітичного забезпечення контролю ефективності використання ресурсів підприємства відводиться обліково-аналітичній інформації, під якою слід розуміти економічні відомості про осіб, факти, явища та процеси, що відбуваються у будь-якому господарюючому суб'єкті, отримані в результаті обліку, аналізу і синтезу, та яка фактично являє собою визначальний чинник при прийнятті рішень в сфері управління діяльністю підприємства [1].

Отже, система обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства об'єднує три взаємопов'язаних елементи: підсистему облікового забезпечення, підсистему аналітичного забезпечення та підсистему контролю [2,3]. Визначаючи місце підсистеми контролю у цій системі, необхідно враховувати, що контроль (як і планування, організація, мотивація та регулювання) є однією з основних функцій управління, реалізація якої дає змогу керівництву підприємства оцінювати, наскільки правильними є його управлінські рішення, а також визначати потребу в здійсненні певних коректив у процесі реалізації цих рішень, зокрема з метою підвищення ефективності використання ресурсів [2].

Таким чином, в сучасних умовах господарювання виробничі підприємства повинні розробляти та впроваджувати ефективну систему внутрішнього контролю з метою забезпечення ефективності та результативності своїх господарських операцій. На сьогоднішній день існують різні концепції та методики організації системи внутрішнього контролю підприємств, організацій, установ, оскільки саме сьогодні відбувається стандартизація та узгодження національного й міжнародного законодавства, що регулює внутрішній контроль у зв'язку з євроінтеграцією України.

Відповідні процеси супроводжуються розробкою ряду законів, стандартів, завдань та вказівок щодо здійснення внутрішнього контролю на підприємствах. Так, наприклад, внутрішній контроль за світовими стандартами COSO та COSO II будується відповідно до елементів, які визначили як раз побудову системи внутрішнього контролю та діяльність відокремленого незалежного підрозділу внутрішнього аудиту. В Україні з прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України № 1001 визначено систему внутрішнього контролю для органів державної влади, яка базується саме на стандартах методики COSO [4].

Відповідно до концепції контролю, орієнтованого на ризик, викладеної в документі COSO «Концептуальні основи управління ризиками організацій» можна визначати основні ризикоутворюючі фактори (об'єктивні та суб'єктивні), що впливають на ефективність

діяльності підприємств на макрорівні й на мікрорівні, та відповідно впливають на ефективність використання їх ресурсів.

Методика COSO представляє загальне визначення внутрішнього контролю і робить акцент на тому, що засоби внутрішнього контролю допомагають підприємствам досягнути ефективних і результативних операцій, надійної фінансової звітності та відповідності із законами та правилами, які функціонують. У даному документі розглядаються вказівки щодо оцінки систем контролю, щодо надання зовнішньої звітності про внутрішній контроль, щодо проведення оцінок систем контролю й тощо [5].

Процес управління ризиками складається з восьми взаємопов'язаних елементів, так як вони є складовою частиною процесу управління ризиками, їх зміст визначається тим, як керівництво управляє підприємством. До цих елементів відносяться:

- 1) внутрішнє середовище здійснення контролю;
- 2) формування цілей;
- 3) визначення подій (опис процесів);
- 4) ідентифікація та оцінка ризиків (визначення джерела, опис ризику, класифікація);
- 5) способи реагування на ризики, управління ними;
- 6) механізм контролю;
- 7) організація інформаційного та комунікаційного обміну;
- 8) здійснення моніторингу системи внутрішнього контролю та результатів реалізації контрольних заходів (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Компоненти моделі внутрішнього контролю COSO [5, 6]

Компонента	Сутність
1	2
1. <i>Внутрішнє середовище.</i> Являє собою систему управління, яка спрямована на реалізацію структурними підрозділами (структурними елементами) підприємства встановлених завдань	Визначає розподіл повноважень і відповідальності між суб'єктами внутрішнього контролю. Складається із суб'єктів і об'єктів внутрішнього контролю, здійснюється з метою досягнення встановлених цілей в межах визначених повноважень та відповідальності
2. <i>Формування цілей.</i> Повинні бути чітко взаємопов'язані з визначеною місією, функціями та завданнями діяльності підприємства	Виходячи з вибраної місії, система управління формує стратегію, встановлює стратегічні цілі та відповідні їм операційні цілі діяльності підприємства
3. <i>Визначення подій.</i> Внутрішні й зовнішні події, які впливають на досягнення цілей підприємства, необхідно поділяти на ризики і можливості	Опис процесів, які відбуваються на підприємстві: технологічні, функціональні, адміністративні та фінансово-господарські
4. <i>Ідентифікація та оцінка ризиків.</i> Здійснюються з урахуванням їх поділу за категоріями та видами. Полягає у визначенні ступеню ризиків на основі експертних висновків робочих груп за критеріями ймовірності виникнення ризиків та їх впливу на спроможність суб'єктів внутрішнього контролю досягати визначених стратегічних цілей	За категоріями ризику поділяються на: зовнішні та внутрішні. За видами ризику поділяються на: виробничі, фінансові, комерційні, юридичні, інвестиційні, інноваційні, страхові, технічні, маркетингові, транспортні й тощо. Після оцінки ризиків в числових значеннях визначаються пріоритети ризиків для підприємства тобто відбувається ранжування ризиків відповідно до їх значимості
5. <i>Реагування на ризик</i> (способи реагування на ризики, управління ними). Методами реагування на ризик можуть бути: уникнення ризику, прийняття ризику, зменшення та розділення (передача) ризику	Для реалізації методів реагування на ризик розробляється відповідна програма дій, яка враховує результати оцінки ризиків, а також визначається форма реагування на них

Продовження таблиці 1

1	2
5. <i>Реагування на ризик</i> (способи реагування на ризики, управління ними). Методами реагування на ризик можуть бути: уникнення ризику, прийняття ризику, зменшення та розділення (передача) ризику	Для реалізації методів реагування на ризик розробляється відповідна програма дій, яка враховує результати оцінки ризиків, а також визначається форма реагування на них
6. <i>Механізм контролю (контрольні заходи)</i> . Містить відповідні правила та процедури, які запроваджуються на підприємстві з метою впливу на ризики і сприяння досягненню цілей підприємства	Правила та процедури повинні розроблятися таким чином, аби забезпечити “розумну” гарантію того, що реагування на ризик, який виникає, відбувається ефективно та своєчасно
7. <i>Інформація та комунікації</i> . Суб’єкти внутрішнього контролю для прийняття рішень, незалежного здійснення операцій та контролю за ними, повинні мати якісну інформацію про зовнішні, так і про внутрішні події	Керівники всіх рівнів мають ідентифікувати, обробити, зафіксувати й передати необхідну інформацію в тій формі та в такі терміни, що дозволять керівникам і співробітникам належно виконувати свої функціональні обов’язки та приймати правильні управлінські рішення. За основними вимогами якісна інформація має бути: доцільною, своєчасною, актуальною, чіткою та доступною
8. <i>Моніторинг</i> . У ході моніторингу оцінюється як виконуються місія і цілі підприємства, виявляються недоліки функціонування внутрішнього контролю. Результати надаються керівникові підприємства	Моніторинг ефективності ключових компонентів управління дає змогу оцінити інформацію про загальну ефективність системи внутрішнього контролю

Отже, на сьогодні концепція COSO (концепція інтегрованого підходу до внутрішнього контролю) надає можливість системі управління виробничого підприємства визначати основні принципи організації системи внутрішнього контролю, які є базовими та першочерговими для її створення і подальшого вдосконалення, а також здійснення оцінки ефективності даної системи. Саме вона дозволяє визначати основні положення побудови системи внутрішнього контролю, зорієнтованої на відстеження економічних ризиків та дозволяє підприємству ефективно використовувати обмежені ресурси, досягати значного ефекту їх економії.

Таким чином, практичне впровадження концепції COSO в діяльність виробничих підприємств надасть можливість їх системам управління якісно та правильно побудувати систему внутрішнього контролю та, як наслідок, сприятиме раціональному використанню матеріальних та фінансових ресурсів, забезпеченню інформаційної безпеки під час прийняття управлінських рішень у ринкових умовах здійснення фінансово-господарської діяльності.

Література:

1. Філіппова С.В. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління: монографія / С.В. Філіппова, Л.О. Волощук, С.О. Черкасова / під заг. ред. С. В Філіппової. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 196 с. – Режим доступу: https://economics.opu.ua/files/scientific-base/monogr/filippova_voloschuk_cherkasova_2015.pdf

2. Загородній А.Г. Контроль в системі обліково-аналітичного забезпечення менеджменту підприємства / А.Г. Загородній // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2014. – № 794 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 164–171. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/25259/1/24-164-171.pdf>
3. Волощук Л.О. Теоретико-методологічні засади безпекоорієнтованого управління інноваційним розвитком промислового підприємства. дис. доктора екон. наук : 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Волощук Лідія Олександрівна. – Одеса, 2016. – 605с.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 року № 1001 “Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади” (із змінами та доповнення). – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro--osnovnih-zasad-zdijsnennya-vnutrishnogo-kontrolyu-rozporuyadnikami-byudzhetnih-koshtiv>
5. Зубчик С.М. Внутрішньогосподарський контроль на підприємствах: організація та методика : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / С. М. Зубчик; Центр. спілка спожив. т-тв України, Львів. комерц. акад. – Львів, 2016. – 20 с.
6. Хаймьонова Н.С. Облік і контроль за центрами відповідальності в системі управління витратами діяльності підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / Н.С. Хаймьонова; Центр. спілка спожив. т-в України, Львів. комерц. акад. – Львів, 2016. – 21 с.